

Β΄ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ «Χαίρε της Τριάδος τους μύστας Φωτίζουσα»

Η Κυριακή της Ορθοδοξίας προβάλλει την ορθόδοξη διδασκαλία και πίστη για να ενισχύσει το φρόνημα του πιστού λαού και να τιμήσει τους αγωνιστές αγίους, μάρτυρες και ομολογητές. Είναι όμως απαραίτητο ο ορθόδοξος χριστιανός να είναι γνώστης της πίστεως, να γνωρίζει τα δόγματα της Εκκλησίας και να τα εφαρμόζει στη ζωή του. Η γνώση και η αποδοχή μέσω του βιώματος είναι απαραίτητη για τη σωτηρία κάθε ανθρώπου. Για να σωθούμε, όμως, πρέπει να γνωρίσουμε την αλήθεια.

Ο Χριστός είπε: «εγώ γι' αυτό γεννήθηκα και γι' αυτό ήλθα στον κόσμο, για να φανερώσω την αλήθεια· όποιος αγαπάει την αλήθεια καταλαβαίνει τα λόγια μου»¹. Σε άλλο σημείο ο Κύριος λέει: «εγώ είμαι η αλήθεια... κανείς δεν έρχεται προς τον Πατέρα παρά δι' εμού»². Όταν ο Φίλιππος απευθύνθηκε στο Χριστό και του είπε «Δείξε μας τον Πατέρα σου και αυτό μας αρκεί», ο Χριστός του απάντησε: «Δεν πιστεύεις πως εγώ είμαι αχώριστος από τον Πατέρα και ο Πατέρας από μένα; ... και αν δεν πιστεύεις στο λόγο μου, πίστεψε εξαιτίας των ίδιων μου των έργων»³.

Από τα παραπάνω χωρία καταλαβαίνουμε πως ο Χριστός είναι πρώτον αλήθεια και δεύτερον πως ο Πατέρας και ο Υιός είναι ένα και το αυτό. Μόνο ο Χριστός μπορεί να μας οδηγήσει στον ουράνιο Πατέρα για να μας καταστήσει μετόχους της ζωής του Χριστού. «Η χάρις και η αλήθεια ήλθον δια του Ιησού Χριστού»⁴. Αυτήν την αλήθεια, όμως, δεν μπορούσαν να την κατανοήσουν ούτε οι ίδιοι οι μαθητές Του μέχρι τη στιγμή της Αναλήψεως του Χριστού, που ο Πατέρας έστειλε δια του Υιού το «Πνεύμα της αληθείας». Αυτό το Άγιο Πνεύμα, σύμφωνα με τα λόγια του Χριστού, θα μας οδηγήσει σε όλη την αλήθεια⁵. Επειδή, λοιπόν, το κυριότερο δόγμα της Πίστεώς μας είναι η αλήθεια περί της Αγίας Τριάδος, γι' αυτό και θα αναφερθούμε στο σχετικό στίχο των Β΄ Χαιρετισμών στον οποίο η Παναγία εξυμνείται ως «της Τριάδος τους μύστας φωτίζουσα».

¹ Ιωάν. 18, 37

² Ιωάν. 14, 5-7

³ Ιωάν. 14, 8-11

⁴ Ιωάν. 1, 17

⁵ Ιωάν. 16, 12

Η πίστη στην Αγία Τριάδα είναι, κυρίως, χριστιανική αποκάλυψη. Μια αποκάλυψη που ξεκινά από τη Δημιουργία και καταγράφεται στη Γένεση και δε θα σταματήσει ποτέ να φανερώνεται στον κόσμο. Στο βιβλίο της Γενέσεως στις πρώτες σελίδες που αναφέρεται η Δημιουργία του κόσμου, ο Θεός-Πατέρας και Δημιουργός επικοινωνεί, συνδιασκέπτεται και συναποφασίζει για τη Δημιουργία καθώς χρησιμοποιεί πληθυντικό αριθμό λέγοντας «*Ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και καθ' ομοίωσιν*»⁶. Επίσης, η Αγία Τριάδα αποκαλύπτεται και πάλι στη Βάπτισμα του Κυρίου στον Ιορδάνη, όπως μας το αναφέρει και το απολυτίκιο της εορτής «η της Τριάδος εμφανερώθη προσκύνησις».

Η τελευταία Εντολή του Χριστού που δόθηκε στους αγίους Αποστόλους ήταν: «*Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη, βαπτίζοντες αυτούς εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αυτούς τηρείν πάντα όσα ενετειλάμην υμίν· και ιδού εγώ μεθ' υμών ειμί πάσας τας ημέρας έως της συντελείας του αιώνος*»⁷. Με το να τους προτρέψει να βαπτίζουν τους ανθρώπους όχι «στα ονόματα», αλλά «εις το όνομα» προσδιόρισε την μονάδα και το αδιαίρετο της Μίας Φύσεως ή Ουσίας της Αγίας Τριάδος. Ταυτόχρονα, όμως διακήρυξε την Τριάδα των Υποστάσεων ή Προσώπων στη Μία Θεότητα⁸.

Ο Απόστολος Παύλος, κλείνοντας την Β' προς Κορινθίους Επιστολή του προσεύχεται λέγοντας: «*Η χάρις του Κυρίου Ιησού Χριστού και η αγάπη του Θεού και η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος μετά πάντων υμών*»⁹. Διακηρύσσει μ' αυτόν τον τρόπο το Δόγμα της Αγίας Τριάδος. Ο Παύλος θέτει τα Ονόματα της Αγίας Τριάδος σε διαφορετική τάξη και όχι σύμφωνα με εκείνη που ο Χριστός χρησιμοποίησε στο Ματθαίο (28, 19-20), δηλώνοντας ότι η τάξη των Ονομάτων δεν σημαίνει διαφορά της Φύσεως ή Δυνάμεως ή Αρχής των Προσώπων της Αγίας Τριάδος, αλλά διακηρύσσει την ισότητα των Υποστάσεων ή Προσώπων της Μίας Θεότητας¹⁰. Και πάλι, σ' άλλες περιπτώσεις αναφέρεται στη Χάρη που εκπηγάζει από τον Κύριο, ή από το Άγιο Πνεύμα, ή από τον Πατέρα, και μ' αυτό τον τρόπο αποδεικνύει ότι δεν τους θέτει σύμφωνα με κάποιο βαθμό, διότι η Φύση και η Ουσία της Αγίας Τριάδος είναι κοινή και για τα τρία Πρόσωπα.

Για μας τους χριστιανούς ο Θεός μας είναι τριαδικός και για να Τον αποδεχθείς, να Τον γνωρίσεις και να Τον πιστέψεις πρέπει να αφήσεις το Άγιο Πνεύμα να σε φωτίσει με την αλήθεια. Αυτό θέλει να μας πει ο υμνογράφος του Ακαθίστου Ύμνου με την

⁶ Γεν. 1, 26.

⁷ Ματθ. 28, 19-20.

⁸ Αμβροσίου, *De Spiritus Sanctus*, I, κεφ. 3, § 40, migne, P.L., 16, 742. Αυγουστίνου, migne, P.L., 35, 1429.

⁹ Β' Κορινθ. 13, 14 και Φιλ. 2, 1.

¹⁰ Θεοδωρήτου Κύρου, «*Εισαγωγή*», Migne, P.G., 82, 457.

έκφραση «Χαίρε της Τριάδος τους μύστας φωτίζουσα». Η Αγία Τριάδα είναι μυστήριο και δεν προσεγγίζεται με την φιλοσοφία, ούτε ερευνάται με τη σκέψη, διότι ξεπερνάει η θεότητα την ανθρώπινη διανόηση. Ο Θεός μόνο αποκαλύπτεται και αποκαλύπτεται δια του Αγίου Πνεύματος.

Ο σημερινός στίχος μας δίνει τη δυνατότητα να παρουσιάσουμε την ορθόδοξη διδασκαλία για την Αγία Τριάδα, αυτό που η θεολόγοι λένε τριαδολογικό δόγμα, έτσι όπως καθιερώθηκε από την Α' και Β' Οικουμενική Σύνοδο¹¹.

Το τριαδικό δόγμα, που είναι μυστήριο ασύλληπτο από την ανθρώπινη σκέψη, διατυπώνεται συνοπτικά ως εξής:

Ο Θεός είναι ένας και μόνος κατά την ουσία, αλλά τριαδικός κατά την υπόσταση. Ο Θεός, δηλαδή, είναι τρισυπόστατος, Πατήρ, Υιός και Άγιο Πνεύμα. Όταν λέμε «ουσία» εννοούμε τη φύση και όταν λέμε «υπόσταση», εννοούμε τα πρόσωπα. Οι τρεις αυτές υποστάσεις δεν πρέπει να θεωρηθούν σαν απλές όψεις ή μορφές της θεότητας, ώστε ο ένας Θεός να αποκαλύπτεται άλλοτε ως Πατέρας, άλλοτε ως Υιός και άλλοτε ως Άγιο Πνεύμα. Ούτε πάλι τα πρόσωπα αυτά είναι από διαφορετική ουσία ώστε να υπάρχουν τρεις Θεοί. Μία και μόνη Θεία ουσία και Θεότητα υπάρχει, άναρχη, άκτιστη (αδημιούργητη), άϋλη, αμετάβλητη, αδιαίρετη, παντοδύναμη, τέλεια. Συγχρόνως όμως ολόκληρη η μία Θεία ουσία υπάρχει στα τρία θεία πρόσωπα, χωρίς σύγχυση και χωρίς διαίρεση. Ούτε, λοιπόν, τρεις θεοί υπάρχουν, ούτε τα τρία πρόσωπα συγχέονται σε ένα. Και ενώ είναι και τα τρία πρόσωπα ομοούσια και έχουν τις ίδιες ιδιότητες διακρίνονται το ένα από το άλλο σε τούτο: Ο Πατέρας είναι αγέννητος, ο Υιός γεννάται από τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται από τον Πατέρα αιωνίως. Σε κάθε ενέργεια του Θεού προς τα έξω, δηλαδή προς τον κόσμο, συμμετέχουν και τα τρία πρόσωπα, αλλά το καθένα με τη δική του τάξη.

Πιο αναλυτικά ο τριαδικός Θεός περιγράφεται ως «Τρισυπόστατη Μονάδα» η οποία φανερώνεται με ενέργειες και έργα στην κτίση και την ιστορία. Έχει μεν τρία πρόσωπα, αλλά αυτά τα τρία πρόσωπα δεν αποτελούν τρεις χωριστούς Θεούς,

¹¹ Γρηγορίου του Ναζιανζηνού, «Η περί του Τριαδικού Θεού διδασκαλία», Κ' Λόγος «Περί Δόγματος και Καταστάσεως των Επισκόπων».

- Γρηγορίου Νύσσης «Περί τῆς Θεότητος τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» ΕΠΕ τόμος 10.

- Ιωάννου του Δαμασκηνού, «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου Πίστεως», Α' (8) 8. J.-P. MIGNE, P.G, P.O. 94, 808-833.

- Ιωάννη Καρμίρη, «Τα δογματικά και συμβολικά μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας», τόμ. Α', 2η έκδ., Αθήνα 1960.

- Βλασίου Ιω. Φειδά, «Εκκλησιαστική Ιστορία - Απ' αρχής μέχρι την Εικονομαχία», τόμ. Α', 3η έκδ., Αθήνα 2002

- Ανδρέα Θεοδώρου, «Ιστορία των Δογμάτων - τόμ. 1ος, μέρος 2ον, Η ιστορία του δόγματος από της εποχής των Απολογητών μέχρι του 318 μ.Χ.», Γρηγόρης, Αθήνα, 1978.

- Η Δευτέρα οικουμενική σύνοδος επί τη 1600στη επετείω αυτής, Ιωάννου Καρμίρη, Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών.

αλλιώς ο Χριστιανισμός δε θα ήταν μονοθεϊστική αλλά τριθεϊστική θρησκεία. Κατά το δόγμα, ο λόγος που ο τριαδικός Θεός είναι ένας αν και με τρεις υποστάσεις είναι η απουσία χώρου και χρόνου. Επειδή όμως ο χώρος και ο χρόνος είναι δημιουργήματα του Θεού, ο Θεός δεν υπόκειται σε αυτούς, καθώς ουδεμία σχέση υπάρχει μεταξύ κτιστού και ακτίστου. Έτσι έχουμε το μυστήριο (ακατάληπτο για τους ανθρώπους) της Τρισυπόστατης Μονάδας.

Ο Ένας και Μοναδικός Θεός έχει τρεις υποστάσεις ή πρόσωπα, ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα. Ο Πατήρ αποτελεί την Αιτία της Θεότητας.

Τα τρία πρόσωπα αυτά ή αλλιώς υποστάσεις, έχουν μοναδικές και αμεταβίβαστες ιδιότητες που προκύπτουν από τις αιώνιες (χωρίς χρονική αρχή) σχέσεις τους. Ταυτόχρονα έχουν μία ουσία ή φύση, αλλά κάθε μία από αυτές ως υπόσταση δεν ταυτίζεται με την ουσία της θεότητας και έτσι ο Πατήρ είναι η αιτία της υπάρξεως των υποστάσεων του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, αλλά όχι και της ουσίας και των ενεργειών αυτών, με τα οποία κοινωνεί.

Η Αγία Τριάδα για την οποιαδήποτε ανθρώπινη ύπαρξη αδύνατο να κατανοηθεί πλήρως, πόσο μάλλον να εξηγηθεί. Ο Θεός είναι απείρως μεγαλύτερος από μας, επομένως, δεν χρειάζεται να περιμένουμε να είμαστε σε θέση να τον κατανοήσουμε πλήρως. Η Βίβλος διδάσκει ότι ο Πατέρας είναι Θεός, ότι ο Υιός είναι Θεός και ότι το Άγιο Πνεύμα είναι Θεός. Αν και μπορούμε να κατανοήσουμε κάποιες σχέσεις μεταξύ των διαφορετικών προσώπων της Αγίας Τριάδας, εν τούτοις η Αγία Τριάδα είναι ακατανόητη στον ανθρώπινο νου. Όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι εκείνο δεν είναι αλήθεια ή ότι δεν βασίζεται στη διδασκαλία της Βίβλου.

Η αιώνια σχέση των τριών προσώπων ή υποστάσεων αποσαφηνίζεται με τρεις βασικές προϋποθέσεις:

- α) Αίτιο του τρόπου ύπαρξης της Τριάδας καθεαυτής είναι μόνο ο Πατέρας,
- β) Ο Πατέρας γεννά τον Υιό και εκπορεύει το Άγιο Πνεύμα χωρίς όμως να υπάρχει χρονική διαφορά ύπαρξης των τριών,
- γ) Οι τρεις υποστάσεις (ή αλλιώς, πρόσωπα), υπάρχουν άχρονα και αιώνια ως εκδήλωση μιας ουσίας και φύσης.

Αυτό σημαίνει ότι στην Αγία Τριάδα υπάρχει:

- α) Ένα αίτιο,
- β) Ταυτότητα ουσίας (τα πρόσωπα είναι ομοούσια), και
- γ) Ετερότητα των υποστάσεων ή προσώπων.

Το ένα αίτιο και η μία ουσία εξηγούν το γιατί ο Θεός είναι ένας και η ετερότητα των υποστάσεων εξηγεί το γιατί ο Θεός είναι τρισυπόστατος. Έτσι στην ορθόδοξη θεολογία γίνεται αντιληπτό πως έχουμε διαχωρισμό κοινών ιδιοτήτων και ακοινωνήτων, με τις κοινές να βρίσκονται πλήρως και στις τρεις υποστάσεις όπως η ενέργεια, η βούληση και των ακοινωνήτων δηλαδή των χαρακτηριστικών που εμπεριέχονται μόνο σε κάθε μια υπόσταση αποκλειστικώς όπως το αναίτιο, το αίτιο δια του γεννάσθαι, το αίτιο δια του εκπορεύεσθαι, το αγέννητο, το γεννητό, το εκπορευτό. Γι' αυτό και οι υποστατικές ιδιότητες ονομάζονται και τρόποι υπάρξεως του Θεού.

Την ετερότητα των υποστάσεων συνιστά το γεγονός ότι:

- α) Ο Πατέρας είναι αγέννητος
- β) Ο Υιός γεννάται από τον Πατέρα (άχρονα)
- γ) Το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται από τον Πατέρα.

Οι παραπάνω ιδιότητες, ονομάζονται «υποστατικά ιδιώματα» και κάθε ιδίωμα ανήκει στην ιδιαίτερη υπόσταση και μόνο.

Κάθε Πρόσωπο, στην επαφή του με τον κόσμο και την ιστορία, δηλαδή στα πλαίσια της Θείας Οικονομίας, επιτελεί ένα ιδιαίτερο έργο:

- α) Ο Πατέρας, πραγματώνει τη δημιουργική και απολυτρωτική ενέργεια, είναι η αρχική αιτία,
- β) Ο Υιός πραγματώνει το έργο της φανέρωσης, της άσαρκης και της ένσαρκης παρουσίας του στην κτίση και την ιστορία για τη σωτηρία του ανθρώπου,
- γ) Το Άγιο Πνεύμα διενεργεί την τελείωση του δημιουργικού και απολυτρωτικού έργου.

Η Αγία Τριάδα αποτελεί για τον Χριστιανισμό την αρχετυπική κοινότητα μεταξύ προσώπων, στην οποία η αγάπη είναι όχι απλά στοιχείο, αλλά το ίδιο το αίτιο της υπάρξεώς της (πλην του Πατέρα, ο οποίος δεν έχει αρχή και αιτία).

Αυτήν την ευκαιρία της κατά το δυνατόν γνώσης του Θεού και της Αγίας Τριάδος μας την φανέρωσε ο ενανθρωπήσας Κύριός μας, Τον οποίο μας έφερε στον κόσμο ως τέλειο Θεό και ως τέλειο Άνθρωπο η Υπεραγία Θεοτόκος μας. Γι' αυτό και μέσα στην ακολουθία των Χαιρετισμών προς το πανάγιο πρόσωπό της υπάρχουν και δογματικοί στίχοι της πίστεώς μας.